

**ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ
ДО ВИХОВАННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ ПОВАГИ ДО СТАРОСТІ
ТА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ**

Зміни в сучасній системі дошкільної освіти потребують пошуків нових шляхів удосконалення якості підготовки фахівців для дошкільної ланки освіти. Динамічні зміни, стрімкість науково-технічного прогресу, зміни пріоритетів, що відбуваються в сучасній Україні, зумовлюють посилення вимог до виховання особистості, формування в неї ціннісного ставлення до людей, зокрема, до старості та людей похилого віку.

Проблема цінності старості, її ідеалу стає істотним елементом психологічного клімату суспільства, що створює комфорт або дискомфорт літнім людям. Проте державні програми не вирішують усіх проблем конкретної, окремо взятої літньої людини. Високий статус літніх людей у суспільстві має забезпечити, в першу чергу, ціннісне ставлення до них з боку близьких людей. Таке ставлення не може виникнути стихійно. Тому важливо, щоб у суспільному та сімейному вихованні прищеплення дітям розуміння і вшанування старших займало гідне місце.

На необхідність виховання шанобливого ставлення до старості як до самоцінного етапу життя людини вказували в своїх працях Т. Молчанова, І. Шаповаленко та ін. Т. Марцинківська, В. Мухіна, М. Нірманова та ін. неодноразово підкреслювали важливість проведення виховної, освітньої, роз'яснювальної роботи з цього напрямку серед дошкільників, школярів, учнівської молоді, людей похилого віку.

Аспекти даної проблеми вивчалися багатьма вченими в різних напрямках. Зокрема, сутність феномена «ставлення» досліджували В. Абраменкова, І. Бестужев-Лада, П. Блонський, О. Бодальов, Г. Гак, О. Дробницький, А. Здравомислов, О. Леонтьєв, Г. Люблінська, В. Мясіщев, С. Рубінштейн, О. Ухтомський та ін.; історію вшанування розглядали А. Гармаєв, В. Малахов, Г. Вашенко, С. Русова та ін. Проблемами ціннісного ставлення до людей переймалися С. Анісімов, І. Білецька, Л. Десфонтейнес, Т. Жданова, Л. Рувинський, Л. Степанович та ін.

Саме у старшому дошкільному віці формуються важливі моральні якості особистості, риси характеру, що мають винятково важливе значення для всього наступного життя й діяльності людини. Ставлення до людей похилого віку виступає також першоосновою всіх видів ставлень дитини до дійсності, початковою умовою і основою самого людського існування та шляхів розвитку дитини (Л. Виготський, Д. Ельконін, Л. Запорожець та ін.).

Проблеми підготовки майбутніх вчителів до морального виховання школярів висвітлювали у своїх наробках проблеми М. Гей, А. Калюжний, Ф. Лисенко та ін. Сучасними підходами до проблеми професійної

підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Л. Загородня, А. Залізник, І. Луценко, М. Машовець, О. Поліщук, Т. Поніманська І. Рогальська-Яблонська та ін. Аспекти морального виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку вивчали І.Бех, О. Матвієнко, О. Савченко; виховання поваги до людей розглядали Д. Бакієва, Т. Голованова, Л. Повалій, Г. Прозоров та ін.

Проблема морального виховання розробляється з урахуванням творчої спадщини відомих діячів культури й освіти минулого (Г. Ващенко, С. Макаренко, М. Пирогов, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

Цінним підґрунтям для розвитку дошкільної та початкової галузі освіти є праці, присвячені загальнотеоретичним основам і методам сучасної освіти і виховання (І. Бех, М. Євтух, О. Коберник, О. Кононко, В. Кравець, Г. Шевченко та ін.), основам родинного виховання (Т. Алексєєнко, Т. Жаровцева, А. Марушкевич, В. Постовий та ін.), проблемам взаємодії суспільного і родинного виховання (Л. Врочинська, А. Капська, О. Сердюк та ін.), формуванню сімейних взаємин і педагогічної культури батьків (О. Бутенко, І. Деснова, Л. Києнко-Романюк, І. Савченко, І. Трубавіна, Т. Ушеніна та ін.).

Окремі прояви моральних ставлень представлено низкою дисертаційних досліджень, які присвячені проблемам: милосердя (І. Княжева), чуйності (М. Воробйова, Т. Пономаренко), співчуття, співпереживання (Г. Кошелєва, Л. Стрелкова та ін.), гуманних взаємин (В. Павленчик, Т. Поніманська, І. Сіданіч та ін.), турботливості (І. Дьоміна, М. Тимошенко та ін.), взаємодопомоги (А. Виноградова, Л. Пеньєвська, Т. Репіна та ін.).

Однак, незважаючи на численність філософських та психолого-педагогічних напрацювань із проблем морального виховання особистості, зауважимо, що залишаються недостатньо вивченими питання особливостей і основних напрямів діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів щодо виховання у дітей старшого дошкільного віку поважного ставлення до старості та людей похилого віку як важливого складника морального виховання; не розроблено методик, спрямованих на педагогічну підтримку педагогів у вихованні у дітей означеної моральної якості.

Таким чином, сучасні умови породжують низку суперечностей між:

- актуалізацією суспільної потреби у вихованні поважного ставлення до старості та людей похилого віку в дітей старшого дошкільного віку та недостатнім рівнем підготовленості педагогів до виховання у дітей цієї якості;
- об'єктивною необхідністю розробки методики виховання поважного ставлення до старості та людей похилого віку в старших дошкільників і традиційними формами та методами організації педагогічного процесу в умовах дошкільного навчального закладу.

Зважаючи на те, що ключовою постаттю у вихованні дітей у період дошкільного дитинства є вихователь дошкільного навчального закладу, вбачаємо пряму залежність ефективності процесу виховання у дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку від якості підготовки до цієї роботи педагогічних кадрів дошкільної ланки освіти.

Отже, виходячи з вищезазначеного, мету публікації ми вбачали у діагностиці підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку.

З метою вивчення готовності вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання у дітей 5–6 років поважного ставлення до старості та людей похилого віку, нами було розроблено методичку діагностування, що складалася з комплексу взаємодоповнюючих методів (анкетування, бесіди, вивчення та аналіз педагогічної документації, спостереження за педагогічною діяльністю). Проаналізуємо отримані результати.

З метою визначення уявлень педагогів дошкільних навчальних закладів про зміст категорії «поважне ставлення до старості та людей похилого віку» та усвідомлення необхідності її виховання у дітей старшого дошкільного віку, нами було проведено бесіди з вихователями.

З метою діагностики ступеня готовності вихователів до виховання у дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку нами були розроблені анкети, що дали змогу оцінити такі аспекти діяльності педагогів:

- компетентність із питань сутності, змісту, специфіки роботи з виховання у дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку;
- готовності до виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку
- сформованість практичних навичок розробки сценаріїв свят, конспектів занять та інших видів роботи з метою виховання у дошкільників поважного ставлення до людей похилого віку;
- розуміння необхідності спільної роботи з сім'ями вихованців з метою надання їм допомоги у процесі виховання у дітей поважного ставлення до старості та людей похилого віку.

Узагальнення результатів бесід та анкетування засвідчили, що вихователі загалом усвідомлюють поняття «поважне ставлення до старості та людей похилого віку». Однак лише частково обізнані з особливостями формування даних якостей у дошкільників, із основними методами та формами роботи з дітьми з означеного напрямку і не в достатній мірі використовують можливості дошкільного навчального закладу для виховання у дітей пошани до старості та людей похилого віку. Також простежується недостатня робота дошкільних навчальних закладів із сім'ями з метою надання їм допомоги у процесі виховання у дітей шанобливого ставлення до старості та літніх людей.

Вивчення та аналіз педагогічної документації дошкільних навчальних закладів дав змогу виділити позитивні й негативні моменти в роботі освітніх установ щодо виховання у дітей поваги до старості та літніх людей. Зокрема, нами було з'ясовано, що загалом у дошкільних навчальних закладах робота з морального виховання дітей носить систематичний і послідовний характер. Однак, процес виховання у дітей поважного ставлення до старості та людей похилого віку не знаходиться на достатньому рівні і носить фрагментарний характер. Вихователі у роботі з дошкільниками намагаються використовувати і прислів'я, і приказки, як під час бесід, на заняттях, так і в повсякденному житті, проте не акцентують належної уваги на тому, що саме ці засоби містять відомості про традиції українців щодо шанування літніх людей. Зовсім не проводяться дидактичні ігри чи вправи з метою ознайомлення дітей з нормами моралі щодо виховання пошани до старості та літніх людей.

Також встановлено, що дошкільний навчальний заклад традиційно зорієнтований на пізнавальний розвиток дітей і основний обсяг знань про зміст і значення моральних норм діти отримують на заняттях під час читання та обговорення казок («Червона шапочка», «Колобок», «Три дочки», «Названий батько» та ін.), в ході бесід на морально-етичні теми («Про добро та милосердя», «Слухай дідусів, слухай бабусь, завжди підкажуть мудрість якусь» та ін.), сюжетно-рольових та дидактичних ігор і вправ («Сім'я», «Добре-погано» та ін.). Як позитивне, варто відмітити, що на заняттях з мовленнєвого спілкування наголошується на нормах етичної поведінки дітей, правилах спілкування з людьми похилого віку. Періодично вихователі в індивідуальній роботі з дітьми проводять бесіди про повагу до старшого покоління. Проте втілення отриманих дітьми знань про поважне ставлення до старості та людей похилого віку на практиці у календарному плануванні роботи вихователя не передбачається.

У дошкільному навчальному закладі планується та проводиться багато свят, та, на жаль, вони носять характер розваг, а не духовно-морального збагачення.

Як засвідчили діагностичні зрізи, до найбільш вживаних методів і прийомів виховання у старших дошкільників поваги до літніх людей та старості можна віднести бесіди, читання художніх творів, розповідь. Повне ігнорування або недостатня увага приділяється створенням ситуацій морального вибору, привчанням, позитивним прикладам, схваленням, вправлінням, оцінюванням вчинків тощо.

Щодо самооцінки готовності вихователів до виховання у дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку, то лише кілька респондентів були переконані у власній готовності до даного виду діяльності. Переважна більшість вихователів мають певні сумніви щодо готовності до реалізації такого виду роботи в практику роботи дошкільного навчального закладу.

Отже, проведена на пошуково-розвідувальному етапі робота з

вихователями дошкільних навчальних закладів засвідчила їхнє неналежне ставлення до проблеми виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку, недосконале вміння педагогів визначати виховний потенціал різних видів діяльності та ігнорування у використанні комплексу адекватних виховній меті методів і прийомів.

Причину неналежного рівня роботи вихователів дошкільних навчальних закладів щодо виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку вбачаємо у їхній недостатній підготовленості до такої роботи.

Зважаючи на означене, вирішення даної проблеми ми вбачаємо у необхідності проведення пропедевтичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів через реалізацію консультативного центру «Слухай дідусів, слухай бабусь, завжди підкажуть мудрість якусь», мета якого полягатиме в усвідомленні педагогами сутності поняття «поважне ставлення до старості та людей похилого віку»; їхній підготовці до роботи за експериментальною методикою з метою виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку. Реалізація мети здійснюватиметься через лекції, семінари-практикуми, тренінги, методичні консультації тощо.

Зважаючи на необхідність проведення пропедевтичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів з проблеми виховання у старших дошкільників поважного ставлення до старості та людей похилого віку, перспективним, на нашу думку, буде дослідження, пов'язане з реалізацією консультативного центру «Слухай дідусів, слухай бабусь, завжди підкажуть мудрість якусь».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003.– 344 с.
2. Бутенко О. Учїть дитину шанувати маму: виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників : [навч.-метод. посіб.] / О. Бутенко. – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочїнський»), 2010. – 100 с.
3. Горохович А. Плекаймо в дитині і розум і душу / А. Горохович. – Дрогобич : Бескид, 1992. – 108 с.
4. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навчальний посібник / Т. І. Поніманська. – Київ, 1993. – 240 с.
5. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання / Софія Русова. – Львів-Краків-Париж : Просвіта, 1993. – 127 с.
6. Щербань П. М. Педагогіка почуттів : навчальний посібник / П. М. Щербань. – Київ, 1992. – 47 с.